

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

AKTUALNE PROBLEMY WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Symposium międzynarodowe, Poznań 26 - 28 IX 1988 r.

Organizatorami symposiumu byli prof, dr habil. Andrzej Komar z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i dr Hans Beck, dyrektor Sekretariatu Generalnego brukselskiej Komisji Wspólnot Europejskich. Na uwagę zasługuje to, że po raz pierwszy Komisja Wspólnot Europejskich zdecydowała się wystąpić w roli współorganizatora symposiumu w kraju RWPG. Jest to zasługa wieloletnich kontaktów autora sprawozdania z brukselską Komisją Wspólnot i jego prac na temat stosunków finansowych tego ugrupowania integracyjnego.

Motywy zorganizowania tego symposiumu były procesy integrujące 12 krajów członkowskich Wspólnot, zwłaszcza powołanie do końca 1992 r. rynku wewnętrznego i stopniowa ewolucja w kierunku przekształcenia Wspólnot Europejskich w unię europejską o tożsamości politycznej. W toku symposiumu zostały wygłoszone następujące referaty:

— dr Hans Beck, dyrektor Sekretariatu Generalnego Komisji — *Aktualne problemy Wspólnot Europejskich*;

— dr Walter Deffaa, Komisja Wspólnot Europejskich — *Powołanie rynku wewnętrznego 1992 roku*;

— prof, dr habil. Andrzej Komar, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza — *System finansowy przyszłej unii europejskiej*;

— doc. dr habil. Ryszard Ławniczak, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu — *Stosunki między RWPG a Wspólnotami Europejskimi*;

— doc. dr habil. Zdzisław Nowak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza — *Tendencje rozwoju gospodarczego Wspólnot Europejskich*;

— dr Klaus Haensch, Parlament Europejski — *Wspólnoty Europejskie na drodze do unii europejskiej*;

— dr Anna Zielińska-Głębocka, Uniwersytet Gdański — *Rynek wewnętrzny i konkurencja przemysłowa w krajach Wspólnot*;

— dr Joachim Volz, Niemiecki Instytut Badań Gospodarczych w Berlinie Zachodnim — *Sytuacja gospodarcza Wspólnot Europejskich*.

W symposiumie uczestniczyli pracownicy Komisji Wspólnot, Parlamentu Europejskiego, pracownicy naukowcy z zagranicy i z kraju. Obrady i dyskusja toczyły się w językach angielskim i niemieckim. Tematyka obrad spotkała się z szerokim zainteresowaniem prasy, radia i telewizji. Rektor UAM prof, dr habil. Jacek Fisiak przyjął dyrektora Sekretariatu Generalnego Komisji dra Hansa Becka i odbył z nim rozmowę poświęconą m.in. funkcjonowaniu programu „Erasmus” który służy wymianie studentów. Zarówno referaty, jak i dyskusja zostaną przedstawione w specjalnej publikacji.

Andrzej Komar

UWARUNKOWANIA PROCESU PRACY

Ogólnopolska konferencja naukowa

Poznań, 29 IX -1 X 1988 r.

W ramach realizacji badań objętych CPBP 09. 09. „Polityka społeczna w Polsce Ludowej”, grupa 10 „Praca i jej uwarunkowania”, Instytut Polityki Społecznej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu zorganizował ogólnopolską konferencję dotyczącą uwarunkowań procesu pracy. Podstawowym celem konferencji było dokonanie przeglądu dotychczasowych wyników badań prowadzonych w latach 1987-1988 przez zaangażowanych w problemie pracowników naukowych, reprezentujących różne ośrodki naukowo-badawcze kraju (Kraków, Łódź, Poznań, Warszawę). W toku obrad wygłoszono łącznie 20 referatów, w tym również opracowanie zaproszonej na konferencję w charakterze gościa i współautora dr Sabine Bellstedt z Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle, NRD.

Po otwarciu konferencji przez Prorektora Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, prof. dr hab. H. Szulce, merytorycznego wprowadzenia do problematyki obrad dokonał prof. dr hab. J. Orczyk, koordynator problemu. Omówił on zachodzące w Polsce i świecie współczesnym przeobrażenia w systemach wartości i motywacji do pracy, wskazując m.in. na postępującą deprecjację zarówno instrumentalnych, jak i aksjologicznych walorów pracy. Przyczyna tego zjawiska leży w zmniejszającej się roli pracy jako podstawowego źródła utrzymania, co wiąże się z rozbudową różnych form zabezpieczenia socjalnego, słabo lub w ogóle nie związanych z pracą i jej efektywnością w państwach socjalistycznych, jak również z możliwością utrzymania względnie dostatniego poziomu egzystencji bez pracy w rozwiniętych państwach kapitalistycznych (rentierzy, bezrobotni). W tej sytuacji wyłania się potrzeba wzmocnienia emocjonalno-motywacyjnych walorów pracy przez zastosowanie odpowiednich środków wychowawczych i ekonomicznych a jednocześnie rysuje się konieczność ściślejszego uzależnienia realizowanej polityki społecznej od rozwoju gospodarczego kraju.

Prezentowane w toku obrad referaty, których tezy zostały wcześniej dostarczone uczestnikom konferencji, obejmowały szeroką i wielce zróżnicowaną problematykę pracy i zatrudnienia. Można je podzielić umownie na pięć grup tematycznych:

- problemy filozofii i socjologii pracy,
- problemy zatrudnienia i czasu pracy,
- uwarunkowania wydajności i efektywności pracy,
- warunki bhp i socjalno-bytowe w zakładach pracy,
- zabezpieczenie społeczne w aspekcie motywacji do pracy.

Rezygnując w tym miejscu z głębszej analizy poszczególnych opracowań i ograniczając się tylko do podania ich autorów i tytułów — do pierwszej grupy tematycznej, poświęconej ogólnym problemom filozofii i socjologii pracy, należy zaliczyć referaty: W. Kota (AE w Poznaniu), *Krytyczny przegląd teorii i filozofii pracy w aspekcie prób opisu i wyjaśnienia kryzysu kultury pracy w Polsce lat 80-tych*; J. Michalaka (AE w Poznaniu), *Kontrowersje wokół pojęcia pracy w naukach społecznych*; A. Przyemeńskiego (AE w Poznaniu), *Potoczna percepcja społecznej produktywności poszczególnych typów prac oraz jej adekwatność w warunkach profektywnościowego postępu w gospodarce*. Na pograniczu problematyki socjologii pracy i socjologii rodziny stoi ponadto opracowanie A. Wesołowskiego (AE w Poznaniu), *Ewolucja potrzeb i wartości na tle różnych faz rozwojowych rodziny pracowniczej a postawy wobec pracy*.

Wieloaspektowe ujęcia zagadnień rynku pracy i zatrudnienia, zarówno w skali makro, jak i pojedynczego zakładu pracy, zostały zaprezentowane w referatach:

W. Dymarskiego (AE w Poznaniu), *Współczesne stanowiska wobec rynku pracy w socjalizmie*; J. Szambelańczyka (AE w Poznaniu), *Wzory ruchliwości pracowniczej we współczesnych teoriach rynku pracy*; B. Guzika i W. Boruckiego (AE w Poznaniu), *Struktura zatrudnienia w gospodarce polskiej w latach 1976-86*; J. Rymaniaka (Wyższa Szkoła Oficerska Służb Kwatermistrzowskich w Poznaniu), *Wewnętrzne uwarunkowania racjonalizacji zatrudnienia w zakładzie pracy* oraz J. Sikory (AE w Poznaniu), *Rola inżyniera we współczesnym przemyśle*. Z problematyką zatrudnienia wiążą się również badania czasu pracy, których wyniki zostały przedstawione w referacie L. Kozioła (AE Kraków), *Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania wzrostu efektywności czasu pracy*.

Omówienie wielostronnych badań nad warunkami (technicznymi, organizacyjnymi, ekonomicznymi i społecznymi) wydajności i efektywności pracy znajdujemy w referatach: J. Olszewskiego (AE w Poznaniu), *Ergonomiczne uwarunkowania wydajności pracy*; Cz. Glinkowskiego i K. Robaszkiewicza (AE w Poznaniu), *Techniczne i organizacyjne uwarunkowania wydajności pracy w przedsiębiorstwach produkcyjnych*; J. Penca (Uniwersytet Łódzki), *Doskonalenie organizacji a wydajność pracy*; J. Unolta (AE w Poznaniu), *Płacowe uwarunkowania wydajności pracy*; R. Wojnarskiego (AE w Poznaniu), *Społeczne warunki pracy a wydajność pracy w przedsiębiorstwie* oraz T. Żukowskiego (Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie), *Partycypacja pracownicza a efektywność pracy*. Do problematyki ekonomicznych uwarunkowań efektywności pracy nawiązuje również referat W. Jarmołowicza (AE w Poznaniu), *Teoretyczne aspekty podziału według pracy — próba interpretacji*.

W nieco odmiennej perspektywie ujęte zostały warunki pracy w referatach zaliczonych do kolejnej grupy tematycznej. Należy tu oparte na materiałach z NRD opracowanie S. Bellstedt i H. J. Gericke (Uniwersytet w Halle), *Przyczynek do analizy warunków pracy i życia w małych i średnich zakładach przemysłowych* oraz referat H. Januszka (AE w Poznaniu), *Warunki pracy a zagrożenia zdrowia i bezpieczeństwa pracy*.

Oddzielną pozycję zajmuje referat M. Żukowskiego (AE w Poznaniu), *Zabezpieczenie emerytalne a motywacja do pracy*, w którym autor omówił wpływ uprawnień do emerytury oraz wysokości związanych z tym świadczeń na postawy wobec pracy osób zatrudnionych oraz aktywność zawodową emerytów.

Wymienione wyżej referaty były wygłaszane w kolejnych dniach obrad w sesjach przed- i popołudniowych, stanowiąc podstawę wymiany poglądów i dyskusji. W ostatnim dniu całość obrad podsumował prof. dr hab. J. Orczyk ponownie akcentując ściśle powiązania między pracą a polityką społeczną i podkreślając konieczność uwzględniania tych powiązań w toku prowadzonych badań.

Zakończenie konferencji miało charakter wyjątkowy i uroczysty, związane bowiem było z przypadającym właśnie na ten dzień formalnym przejściem na emeryturę Profesora Mieczysława Przedpeńskiego, który w bieżącym roku ukończył 70 lat życia. Zwracając się do obecnego na sali Profesora, przewodniczący konferencji prof. dr hab. J. Orczyk złożył Mu w imieniu pracowników Instytutu Polityki Społecznej AE w Poznaniu wyrazy podziękowania za wieloletnią pracę na stanowisku Dyrektora Instytutu oraz za inspirowanie i organizowanie prowadzonych w Instytucie badań w zakresie ekonomiki pracy i polityki społecznej. Tematyka obecnej konferencji pokrywa się ściśle z obszarem zainteresowań naukowych Profesora, toteż w intencji organizatorów stanowiła ona wyraz uznania dla badawczych i organizacyjnych osiągnięć Jubilata. Składając Mu przy tej okazji życzenia zdrowia i dalszej aktywności badawczej, prof. Orczyk z zadowoleniem stwierdził, że po-

mimo oficjalnego przejścia na emeryturę, Profesor Przedpełski nadal pozostaje w stałym kontakcie z Instytutem i służy swoją wiedzą oraz doświadczeniem.

Do tych życzeń dołączyli się wszyscy uczestnicy konferencji, wyrażając swoje uczucia gorącymi oklaskami i wręczoną Profesorowi wiązanką kwiatów.

Jerzy Unolt

UWARUNKOWANIA I KIERUNKI AKTYWIZACJI HANDLU I USŁUG

Ogólnopolska konferencja

Katedr i Instytutów Obrotu Towarowego i Usług

Podklasztorze, 19 - 21 IX 1988 r.

Od kilku lat w miesiącu wrześniu odbywa się spotkanie przedstawicieli nauk handlowych nawiązujące do wcześniejszych tradycji z połowy lat pięćdziesiątych. Organizatorem tegorocznej konferencji w Podklasztorzu k. Sulej owa była Katedra Obrotu Towarowego Uniwersytetu Łódzkiego. Uczestniczyło w niej około 100 osób reprezentujących wszystkie środowiska naukowe związane z ekonomiką obrotu towarowego i usług, w tym także pracownicy Instytutu Handlu Wewnętrznego i Usług AE w Poznaniu. Przygotowano i opublikowano łącznie 65 referatów traktujących o problemach uwarunkowań zewnętrznych aktywizacji handlu i usług, uwarunkowań wewnętrznych aktywizacji przedsiębiorstw oraz o przemianach w strukturze konsumpcji*. W czasie trwania konferencji odbyły się dwie sesje plenarne oraz obrady w trzech sekcjach problemowych.

Na pierwszej sesji plenarnej prof. J. Dietl wygłosił referat pt. *Dylematy mikroekonomiki na przykładzie handlu (spojrzenie w przeszłość i przyszłość)*. Dokonano w nim oceny sposobów podejścia do badań naukowych w przeszłości oraz zarysowano kierunki badań w najbliższej przeszłości. Niepokojące jest odchodzenie od problematyki mikroekonomicznej, opieranie studiów i badań naukowych na założeniach „chcianych” (rynek, równowaga rynkowa, spółdzielczość itp.) oraz koncentrowanie uwagi na analizach dotyczących rozwiązań organizacyjnych w sferze handlu. Stwierdzono, że w aktualnym systemie funkcjonowania gospodarki polskiej handel realizuje głównie funkcje dystrybucyjne przy trwałej koncentracji i unifikacji struktur handlu oraz stałym ograniczeniu warunków dodatkowych tworzonych przez ten dział gospodarki narodowej. Przechodzenie w przyszłość z pasywnego na aktywny handel wymagałoby — zdaniem referenta — stworzenia m.in. warunków, w których proces regulacji zostanie oparty na wolnym rynku, istnieć będzie konkurencja między samodzielnymi podmiotami gospodarczymi, zniesione zostaną podziały między handlem industrialnym, dobrami konsumpcyjnymi i handlem zagranicznym oraz wystąpi pluralizm form własnościowych w handlu. Wokół tych zagadnień koncentrować się powinny przyszłe badania i zainteresowania ekonomistów.

Obrady konferencji przebiegały także w trzech sekcjach problemowych. W sekcji A pod kierownictwem naukowym doc. L. Żabińskiego zaprezentowano 18 referatów, w których dokonano charakterystyki licznych uwarunkowań zewnętrznych aktywizacji handlu i usług. W dyskusji zwrócono uwagę, że w referatach pojawia się skłonność do idealizowania przyjmowanych warunków. Uznaje się często, że należą

* Por. *Uwarunkowania i kierunki aktywizacji handlu i usług*. Materiały na ogólnopolską konferencję pod kier. Jerzego Dietla, cz. 1 — *Uwarunkowania zewnętrzne aktywizacji handlu i usług*, cz. 2 — *Przemiany w strukturze konsumpcji*, Uniwersytet Łódzki, Katedra Obrotu Towarowego, Łódź 1988.

do nich: osiągnięcie istanu równowagi rynkowej oraz uruchomienie mechanizmu rynkowego. Warunki te w gospodarce polskiej w szerszym zakresie i dłuższym okresie nie występują. Podkreślono ponadto, że handel jako pośrednik w wymianie może prawidłowo realizować swoje funkcje tylko wówczas jeżeli ma możliwość celowego kształtowania przedmiotu swojego obrotu, tj. podaży towarów. Niezbędne jest zatem funkcjonowanie mechanizmu ekonomicznego stale pobudzającego wzrost produkcji dóbr konsumpcyjnych przy uwzględnieniu popytu ostatecznych odbiorców. Na tym tle wskazano także na konieczność większego zintegrowania rynku środków produkcji i rynku dóbr konsumpcyjnych (dotyczy to szczególnie dóbr o tzw. dualnym przeznaczeniu np. węgiel, cukier itp.). Za inne istotne uwarunkowania aktywizacji handlu i usług uznano konieczność stworzenia oraz rozwój rynku kapitałowego i rynku pracy. Podkreślono, że handel należy do dziedzin o najniższej efektywności społeczno-ekonomicznej z uwagi na wysokie koszty alternatywne. Stwierdzono także brak strategii rozwoju handlu.

Przedmiotem dyskusji były też uwarunkowania i bariery rozwoju usług w Polsce. Zagadnieniem tym zarówno w polityce gospodarczej, jak i badaniach naukowych należałoby poświęcić znacznie więcej uwagi. Na zakończenie dyskusji podkreślono, że analizę uwarunkowań aktywizacji handlu i usług należałoby prowadzić przy realnych założeniach (np. że stan równowagi na rynku nieprędko zostanie osiągnięty). W badaniach naukowych istnieje potrzeba dezagregacji obiektu badań oraz uwarunkowań jego funkcjonowania. Punkt ciężkości w tych badaniach przesunąć należy na drogi dochodzenia do rozwiązań modelowych.

W sekcji B kierowanej przez prof. M. Strużyckiego dyskutowano na temat wewnętrznych warunków aktywizacji przedsiębiorstw. Zarówno we wprowadzeniu do dyskusji, jak i w 22 referatach oraz w wystąpieniach dyskutantów podkreślano umowny, nieostry podział wspomnianych warunków na zewnętrzne i wewnętrzne. Zdarza się często, że warunki o charakterze wewnętrznym, a więc pozornie zależne od przedsiębiorstwa mają swoje szerokie odniesienia w jego otoczeniu zewnętrznym. Powszechnie zwracano uwagę na poważne niedobory czynników wytwórczych w handlu, które stawiają Polskę pod tym względem na jednym z ostatnich miejsc zarówno wśród krajów socjalistycznych, jak i europejskich. Niedostateczna ilość sklepów, zły stan bazy magazynowej, nieodpowiednie wyposażenie sieci handlowej oraz niewłaściwa liczba i struktura zatrudnienia sprawiają, że narasta konflikt między oczekiwaniami konsumentów a możliwościami ich realizacji przez handel. Obok pilnej potrzeby inwestowania w działalność tego działu gospodarki należałoby ponadto zadbać o pełne wykorzystanie istniejących zasobów w handlu. W dyskusji nawiązywano także do przedstawionych w niektórych referatach rozwiązań w zakresie systemu ekonomiczno-financego przedsiębiorstw handlowych. Krytykowano politykę fiskalną stosowaną wobec przedsiębiorstw, a także wskazywano na możliwości ich aktywizacji w procesie kształtowania cen i marż. Zwracano uwagę na konieczność upowszechniania zarówno w procesie podejmowania decyzji, jak i do badania zjawisk zachodzących w przedsiębiorstwie technik ilościowych. Należy jednak pamiętać o tym, że nie wszystkie zjawiska i procesy dają się skwantyfikować, a ponadto zmienność sytuacji rynkowej wymaga niekiedy podejmowania natychmiastowej decyzji bez czekania na wyniki nawet szybkich obliczeń. Postulowano znaczne różnicowanie form własności w handlu oraz bogactwo form przedsiębiorczości. Dopuszczenie w szerokim zakresie handlu prywatnego szczególnie tam gdzie wskazane jest rozdrobnienie i rozproszenie działalności placówek handlowych (np. w obrocie artykułami żywnościowymi) przyniosłoby, zdaniem dyskutantów, pożądane efekty z punktu widzenia stopnia zaspokojenia potrzeb konsumentów. Wzrost samodzielności ekonomicznej jednostek handlowych i usługowych stwarza zapotrzebowanie na dyrektora-przedsiębiorcę wykazującego podejście analityczne i kalkulacyjne

do procesów zachodzących w przedsiębiorstwie oraz umiejętność podejmowania ryzyka zarówno handlowego, jak i innowacyjnego. Dyskutowano także nad stanem oraz możliwościami i warunkami stosowania marketingu w przedsiębiorstwach handlowych. Z badań wynika, że o ile stosunkowo dobrze rozpoznane zostały teoretycznie różne elementy strategii marketingowej o tyle nie istnieją stale w praktyce warunki do ich wprowadzania.

Zainteresowania grupy uczestników konferencji obradujących w sekcji C pod kierownictwem naukowym prof. H. Szulce koncentrowały się na przemianach jakie następują lub w przyszłości będą następować w sferze konsumpcji. Szeroka, a zarazem polemiczna i krytyczna dyskusja, w której nawiązywano do tez przedstawionych w 21 referatach, a także do prowadzonych badań pozwoliła na wysunięcie pewnych wniosków ogólnych. Obserwowany w ostatnich latach dynamiczny rozwój ekonomiki konsumpcji wymaga prowadzenia wspólnych prac z przedstawicielami ekonomii politycznej dla uzupełnienia luk w rozwoju teorii, szczególnie na styku sfery wytwarzania i konsumpcji. W szerszym też zakresie podejmować należy badania interdyscyplinarne szczególnie w powiązaniu z naukami biologicznymi, psychologicznymi i socjologicznymi. W dyskusji podkreślono, że zwiększenie tempa wzrostu dochodu narodowego wymaga uwzględnienia w szerszym zakresie roli konsumenta na rynku oraz włączenia motywacyjnej funkcji konsumpcji. W większym stopniu eksponowana musi być rola usług w systemie funkcjonowania gospodarki. Konieczne są w związku z tym m.in. prace dla formułowania rozwiązań alternatywnych umożliwiających wybór i stosowanie rachunku ekonomicznego w postępowaniu podmiotów rynkowych. W przyszłości należałoby kontynuować oraz intensyfikować badania nad poziomem, przemianami i strukturą konsumpcji w różnych przekrojach i segmentach podmiotów rynkowych.

W drugim dniu obrad, w części „dydaktycznej” konferencji, na sesji plenarnej referat pt. *Perspektywy kształcenia studentów na kierunkach ekonomiki handlu i usług w świetle nowych potrzeb* wygłosiła prof. J. Kramer. Wskazała ona na potrzebę kształcenia nowego ekonomisty, o cechach menedżera, przedsiębiorcy, jakiego oczekuje zreformowana gospodarka. Absolwent kierunków handlowych musi być przygotowany do prowadzenia samodzielnego przedsiębiorstwa, którego istotą jest dokonywanie korzystnych z punktu widzenia społecznego i ekonomicznego transakcji kupna-sprzedaży. Na szerszym tle, przedstawiającym nową koncepcję studiów ekonomicznych zarysowano w referacie kierunki istotnych zmian w programach studiów na kierunkach „handlowych”. Wskazano m.in. na konieczność kształcenia dla potrzeb mikroekonomiki, a tym samym zwiększenia ilości zajęć z zakresu polityki gospodarczej, procesów decyzyjnych, technik organizatorskich itp. W dyskusji nawiązano do tez przedstawionych zarówno w tym referacie, jak i do elementów „dydaktycznych” zawartych w referacie prof. J. Dietla. Podkreślono konieczność powrotu do idei studiowania i podmiotowego traktowania studentów. Wymaga to ograniczenia m.in. ilości zajęć dydaktycznych oraz stworzenia dla studentów możliwości wyboru studiowanych przedmiotów. Podtrzymano słuszną, zdaniem dyskutantów, koncepcję zróżnicowania profilu programowego poszczególnych uczelni.

Przedstawione powyżej ważniejsze wnioski wynikające z przygotowanych referatów oraz przeprowadzonych dyskusji stanowić mogą cenną inspirację do podejmowania badań i rozważań naukowych w najbliższym czasie.